

ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

УДК 657.44

*Осадча Т.С.,
к.е.н., доцент, докторант,
Житомирський державний технологічний університет*

ГІРНИЧА РЕНТА: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ПРОЯВ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Постановка проблеми. Природні ресурси використовуються людиною протягом тисячоліть, є предметами праці та споживання і тому є рушійною силою для розвитку суспільства. У зв'язку з цим важливого значення набувають шляхи раціоналізації відносин природокористування особливо щодо обмежених і невідновних ресурсів, які окреслюють форми й способи володіння, розпорядження й присвоєння доходу у вигляді гірничої ренти у сфері природокористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ренти як загальноекономічної категорії у своїх працях піднімали: Ф. Кене (1694-1774), Дж. Р. Мак-Куллах (1789-1864), Р. Торренс (1780-1864), Томас Роберт Мальтус (1766-1834), Дж. Мілль (1773-1836), Є. Бем-Бевек (1851-1914), А. Маршалл (1842-1924), Дж. Кларк (1847-1938), Джон Мейнард Кейнс (1883-1946).

Питання сутності, класифікації та визначення суми гірничої ренти досліджували вітчизняні вчені: О. І. Амоша, О. Ф. Балацький, В. Й. Башко, Я. С. Витвицький, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, М. О. Данилюк, А. В. Данилов-Данильян, В. В. Матюха, І. О. Діак, М. І. Долішній, Б. Є. Кваснюк, Я. В. Коваль, В. С. Кравців, А. С. Лисецький, І. І. Лукінов, І. Й. Малий, Л. Г. Мельник, В. С. Міщенко, Я. Б. Олійник, Б. Й. Пасхавер, Ю. В. Разовський, Ю. І. Стадницький, Л. Л. Стариченко, В. М. Степанов, Ю. Ю. Туниця, С. К. Харічков, М. А. Хвесик та інші. Зарубіжними вченими піднімалися питання сутності та порядку визначення суми природноресурсної ренти, в тому числі гірничої. У цій сфері можна відмітити праці Ю. Белова, К. Бревера, І. Буздадова, Ф. Вельмера, А. Голуба, К. Гофмана, О. Ейсмонта, С. Івановського, С. Кимельмана, М. Комарова, Л. Линника, А. Маркандія, В. Маккензі, І. Ніколаєва, В. Орлова, В. Панскова, Р. Парсона, А. Скотта, Р. Реймерса, С. Шмойлова, І. Чукаєвої, Ю. Яковця та інших.

Ґрунтовні дослідження з питань гірничої ренти проводить Ю. В. Разовський [15], який піднімає питання щодо сутності і класифікації гірничої ренти, її оцінки, економічних пріоритетів і правових проблем, пов'язаних з гірничою рентою. Питання ж управління процесами формування, розподілу та використання гірничої ренти на рівні підприємства на основі використання інформації з системи бухгалтерського обліку залишаються малодослідженими.

Питання надрокористування регулюються законодавством України, адже надра є власністю народу України. До таких нормативних документів можна віднести Кодекс України «Про надра» [14], Земельний кодекс України [7], Податковий кодекс України [11], Положення «Про порядок надання гірничих відводів» [12] та ін.

У Податковому кодексі України [11] під рентними платежами розуміється плата за користування надрами, ст. 251 кодексу встановлено такі їх види: рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Отже, законодавством регулюються тільки питання оплати за користування надрами (рентні платежі) в рамках перерозподілу ренти, отриманої від використання надр, а питання формування ренти не розкривається.

Постановка завдання. Метою дослідження є формулювання сутності гірничої ренти, встановлення порядку її формування та інформаційного забезпечення процесу управління вказаним видом ренти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ренту, яка утворена в процесі видобування корисних копалин, називають гірничою рентою [6]. Вона не може розглядатися лише з вузькогалузевих позицій гірничого виробництва. Гірнична рента пов'язана з іншими видами ренти та макроекономічними процесами, має природне джерело виникнення та загальноекономічний характер прояву.

За класичним підходом в гірській промисловості рента поділяється на абсолютну та диференційну першого та другого роду. Такої позиції дотримується й Ю. В. Разовський [15].

Під абсолютною гірничою рентою розуміють додатковий прибуток, який одержує власник за рахунок перевищення вартості над ціною виробництва, яка приносить звичайну середню норму

прибутку на будь-яких, у тому числі, і на гірших родовищах. Диференційна гірнична рента утворюється на найкращих і середніх, за умовами виробництва, ділянках, де забезпечується вища продуктивність праці за рахунок розробки родовищ, що характеризуються сприятливими природними факторами.

Певні вчені до класичних видів гірничої ренти додають й інші. Так, В. Міщенко [9, с. 28-29] виділяє монопольну (одержується з тих ділянок, де видобуваються рідкісні корисні копалини, які продаються за монопольними цінами, що визначаються лише платіжною здатністю споживачів), О. О. Веклич [3, с. 107] – екологічну (пов'язана з використанням природних ресурсів відповідно до принципів стійкого розвитку), М. Колесник [8] – цінову (призначену для формування механізму рентного оподаткування), А. І. Амоша, Л. Л. Стариченко [1] – гірничо-виробничу (формується у результаті видобування корисних копалин) та інші. Ряд вчених [4; 16], підтримуючи позицію західних економістів [2; 17], вважає, що абсолютної гірничої ренти не існує. Таку позицію вважаємо необґрунтованою, адже надра є вичерпними, а, отже, формують абсолютну гірничу ренту.

Жикаляк Н. В. [6, с. 182-184] гірничу ренту поділяє на гірничу, яка не залежить від поведінки суб'єкта господарювання, та підприємницьку у сфері гірської промисловості, яка залежить від поведінки суб'єкта господарювання. Під гірничою рентою автор розуміє частину економічного прибутку від передачі прав власності земельної ділянки та надр для видобування корисних копалин або від реалізації продукції гірничої промисловості. Підприємницька рента, у трактуванні автора, – це частина економічного прибутку від продажу прав на мінеральні ресурси або продукцію гірничої промисловості в основному обумовлена рішеннями та діями суб'єктів господарювання в процесі здійснення інвестицій у поточній діяльності.

Гірнична рента виникає у суб'єкта господарювання, який офіційно користується надрами країни, що підтверджується наявністю спеціального дозволу на видобуток корисних копалин, який свідчить про те, що підприємство має право видобувати корисні копалини з метою їх подальшої реалізації. Гірнична рента таких підприємств є об'єктом бухгалтерського обліку.

За результатами дослідження встановлено, що з метою відображення в бухгалтерському обліку гірничу ренту доцільно поділяти за способом отримання та видом ренти (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація гірничої ренти для її бухгалтерського відображення

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид гірничої ренти	Характеристика
1	За способом отримання ренти	Від використання у виробництві	Рента від експлуатації родовища корисних копалин для виробничих потреб
		Від передачі в оренду	Рента від передачі родовища корисних копалин в оренду.
2	За видами ренти	Абсолютна рента	Рента, що отримується при використанні родовища корисних копалин завдяки його природним властивостям.
		Диференційна рента I	Основою виникнення диференційної гірничої ренти I є різна природна продуктивність праці при розвідці, освоєнні і розробці родовищ, обумовлена впливом геолого-економічних, гірничотехнічних, географо-економічних, інфраструктурних характеристик. Місце розташування об'єктів надрокористування має істотне значення для утворення диференціальної ренти I роду. Це обумовлено різницею питомих витрат праці в різних кліматичних умовах, а також необхідністю транспортування сировини до місць споживання на значні відстані. У цьому випадку іноді навіть бідне родовище, але розташоване в освоєному районі, буде більш ефективним джерелом диференціальної ренти I.
		Диференційна рента II	Додатковий прибуток, що виникає в результаті послідовних вкладень капіталу в експлуатацію родовища корисних копалин і спричиняє зростання витрати на виробництво одиниці продукції, а також ціни на ринку, що призведе до збільшення господарської цінності всіх родовищ корисних копалин, які використовуються; формується при використанні високотехнологічних нововведень, які є наслідком інновацій, що впроваджуються у сфері надровидобування.

Джерело: власна розробка

Перша з перерахованих класифікаційних ознак впливає на відображення в бухгалтерському обліку гірничої ренти (елементи методу бухгалтерського обліку – документування, рахунки, подвійний запис, звітність); друга – на визначення суми сформованої ренти (елемент методу бухгалтерського обліку – оцінка).

Одним із складних питань є розробка й обґрунтування методики розрахунку величини гірничої ренти. Керуючись вимогами П(С)БО 15 "Дохід" [5], рента у вигляді додаткового доходу власника

обмеженого ресурсу повинна бути оцінена за справедливою вартістю активів, отриманих або які підлягають отриманню.

За дослідженнями Я. Б. Олійника [10], величина диференціальної гірської ренти визначається як різниця між фактичним (плановим, розрахунковим) прибутком гірничого підприємства, отриманого за реалізацію мінеральної сировини, і нормальним прибутком, що забезпечує розвиток гірничого виробництва:

$$P_g = P_{гп} - P_{нг}, \quad (1)$$

де P_g – гірнична рента підприємства, грн.;

$P_{гп}$ – прибуток гірничого підприємства від реалізації мінеральної сировини, грн.;

$P_{нг}$ – нормальний прибуток гірничого підприємства, грн.

Прибуток гірничого підприємства від реалізації мінеральної сировини:

$$P_{гп} = П - П_{ін}, \quad (2)$$

де $П$ – сума чистого прибутку гірничого підприємства від усіх видів діяльності, грн.;

$П_{ін}$ – річний прибуток гірничого підприємства від видів діяльності, що не відносяться до надкористування, грн.

Виходячи з даних формул та підтримуючи позицію Я. Б. Олійника [10], вважаємо, що обчислення розміру гірничої ренти повинно відбуватися виходячи з розміру прибутку гірничого підприємства від реалізації продукції надровидобування та нормального прибутку гірничого підприємства. Вказана послідовність визначення суми гірничої ренти повинна бути використана для відображення її в бухгалтерському обліку, оскільки визначення розміру ренти надасть можливість контролювати доходи підприємства.

Відповідно до Кодексу про надра [14], надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Тому в бухгалтерському обліку суб'єкта господарювання відображається виключно готова продукція, отримана у результаті надровидобування, та доходи від передачі надр і територій видобування корисних копалин в оренду.

В бухгалтерському обліку гірничу ренту пропонуємо відображати на таких аналітичних рахунках першого та n-порядку: 791.1 “Рента”, 791.11 “Рента від природних ресурсів”, 791.113 “Гірнична рента”: 791.1131 “Рента від видобування корисних копалин”, 791.1132 “Рента від передачі надр і територій видобування корисних копалин в оренду”.

Послідовність відображення на запропонованих рахунках бухгалтерського обліку гірничої ренти як виду доходу підприємства, отриманого від видобування корисних копалин, наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Облікове відображення операцій з формування гірничої ренти від видобування корисних копалин

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Д	К
1	Визнано дохід від реалізації видобутих корисних копалин	36	701
2	Відображено ПДВ	701	641
3	Відображено собівартість реалізованих корисних копалин	901	26
4	Віднесено на фінансовий результат собівартість реалізованих корисних копалин	79	901
5	Віднесено на фінансовий результат дохід від реалізації видобутих корисних копалин	701	791
6	Відображено суму гірничої ренти, (первинний документ – розрахунок гірничої ренти (див. табл. 4))*	791	791.1131 “Рента від видобування корисних копалин”

Джерело : власна розробка

Порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку гірничої ренти, отриманої в результаті передачі надр і територій видобування корисних копалин в оренду, наведено у табл. 3.

Отже, для відображення в бухгалтерському обліку гірничої ренти пропонуємо використовувати рахунок 79 “Фінансові результати” з відкриттям ряду аналітичних рахунків.

Таблиця 3

Кореспонденції рахунків для обліку гірничої ренти, отриманої в результаті передачі в оренду надр і територій видобування корисних копалин

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	Надано у користування надра і території видобування корисних копалин	01.2	01.1
2	Нараховано орендну плату	377	713
3	Відображено суму ПДВ	713	641
4	Віднесено на фінансовий результат дохід від операційної оренди надр і територій видобування корисних копалин	713	791
5	Відображено суму гірничої ренти, отриманої в результаті передачі в оренду надр і територій видобування корисних копалин (первинний документ – розрахунок водної ренти (див. табл. 4))*	791	791.1132 “Рента від передачі надр і територій видобування корисних копалин в оренду”

Джерело : власна розробка

Для визначення суми гірничої ренти та відображення її в бухгалтерському обліку запропоновано форму розрахунку гірничої ренти (табл. 4).

Таблиця 4

Розрахунок гірничої ренти

№ з/п	Спосіб отримання ренти	Чистий прибуток від реалізації мінеральної сировини	Сума нормального прибутку від реалізації мінеральної сировини	Гірнична рента		
				Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
					Д	К
1	2	3	4	5 (3-4)	6	7
1	Від виробничого використання					
2	Від передачі в оренду					
Разом					Х	Х

Джерело : власна розробка

Використання наведеного первинного документу дозволяє визначити суму гірничої ренти в залежності від способу її отримання (виробниче використання або передача в оренду надр і територій видобування корисних копалин) та відобразити її в бухгалтерському обліку.

З метою управління розміром гірничої ренти та витратами, понесеними на її отримання, запропоновано використовувати інформацію зі Звіту про формування гірничої ренти. Вказаний звіт заповнюється на підставі первинних документів, у яких накопичується інформація про доходи та витрати, пов'язані з експлуатацією надр і територій видобування корисних копалин, а також запропонованого розрахунку гірничої ренти (табл. 5).

Таблиця 5

Звіт про формування гірничої ренти

№ з/п	Об'єкти видобутку ресурсів	Витрати на утримання територій видобування корисних копалин		Дохід від використання надр і територій видобування корисних копалин		Чистий прибуток	Гірнична рента, грн.	Питома вага, %	
		вид витрат	сума, грн.	джерело доходу	сума, грн.			у чистому прибутку	у загальному підсумку

Джерело : власна розробка

Використання наведеної форми Звіту про формування гірничої ренти дозволить управлінському персоналу мати інформацію щодо джерел окупності витрат, понесених на утримання територій видобування корисних копалин, а також враховувати вплив екологічного стану територій видобування корисних копалин на розмір (поточний та у перспективі) гірничої ренти з метою прийняття рішень щодо доцільності підтримання екологічного стану таких територій з огляду на окупність екологічних витрат.

У зв'язку з тим, що надра і території видобування корисних копалин знаходяться у власності народу країни [14], а видобуток корисних копалин здійснює підприємець, то й отримана гірничая рента повинна бути розподілена між двома суб'єктами: державою та підприємством-надрокористувачем.

В різних країнах існують різні механізми розподілу гірничої ренти між державою та надрокористувачами. Способом перерозподілу ренти в Україні є система надання спеціальних дозволів на надрокористування [13], через які частина створеної гірничої ренти надходить від надрокористувачів до держави. Діючий механізм є достатньо обґрунтованим, хоча і потребує певного перегляду з позиції суми, яка підлягає сплаті підприємцем у вигляді плати за придбання вказаного дозволу.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, гірничая рента – це дохід підприємства, що формується при надрокористуванні, і визначається як різниця між розміром прибутку гірничого підприємства від реалізації продукції надровидобування (або передачі в оренду надр і територій видобування корисних копалин) та нормального прибутку гірничого підприємства.

Відображення гірської ренти в обліку надасть достовірну та поглиблену інформацію керівництву про доходи з метою управління ними. Крім того, облікове відображення гірської ренти дозволить посилити контроль за впливом діяльності людства на навколишнє природне середовище та використовувати природні ресурси відповідно до положень стійкого розвитку.

Бібліографічний список

1. Амоша А.И. Теоретические основы и механизмы регулирования доходов угледобывающих предприятий / А.И. Амоша, Л.Л. Стариченко // Уголь Украины. – 2004. – № 6. – С. 3-8.
2. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / М. Блауг ; [пер. з англ. І. Дзюби]. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2001. – 670 с.
3. Веклич О.О. Экологическая рента: сущность, разновидности, формы / О.О. Веклич // Вопросы экономики. – 2006. – № 11. – С. 104-110.
4. Галуза С. Рентні відносини і ціноутворення в газодобувній промисловості / С. Галуза, В. Артемов // Економіка України. – 1999. – № 6. – С. 42-53.
5. Дохід : ПСБО 15, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>
6. Жикаляк Н.В. Рента в горной промышленности: виды и причины образования / Н.В. Жикаляк // Экономический вестник Донбасса. – 2013. – № 3 (том 33). – С. 180-185.
7. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
8. Колесник М. Текущее состояние и перспективы рентного налогообложения в России / М. Колесник // Вопросы экономики. – 2003. – № 6. – С. 78-87.
9. Міщенко В. Гірничая рента і платежі за надра / В. Міщенко // Геолог України. – 2004. – № 4 (жовтень – грудень). – С. 28-34.
10. Олійник Я.Б. Економіко-географічний аналіз принципів надрокористування в Україні / Я.Б. Олійник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2F>
11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
12. Положення про порядок надання гірничих відводів від 27.01.1995 р. № 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/59-95-p>.
13. Порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF>.
14. Про надра : Кодекс України від 27.07.1994 № 133/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>.
15. Разовский Ю.В. Горная и другие виды рент (классификация) / Ю.В. Разовский // Горный информационно-аналитический бюллетень : [научно-технический журнал]. – 1995. – № 2. – С. 115-119.
16. Решетілова Т.Б. Гірничая рента у механізмі господарювання корпорацій (на прикладі вугільної промисловості) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.07.01 /

Т.Б. Решетілова ; НАН України, Ін-т екон.-правов. дослідж. – Донецьк, 1998. – 32 с.

17. Otto J.M. Mining Taxation in Developing Countries / J.M. Otto. – UNCTAD. – 2000. – November. – 19 p.

References

1. Amosha, A.I. and Starichenko, L.L. (2004), "Theoretical foundations and mechanisms of regulation of incomes of coal mines", *Ugol Ukrainy*, no. 6, pp. 3-8.
2. Blauh, M. (2001), *Ekonomichna teoriia v retrospektyvi* [Economic theory in retrospect], Translated by I. Dziuba, Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy", Kyiv, Ukraine, 670 p.
3. Veklich, O.O. (2006), "Environmental Rental: nature, species, form", *Voprosy ekonomiki*, no. 11, pp. 104-110.
4. Haluza, S. and Artemov, V. (1999), "Rent relations and pricing in the gas industry", *Ekonomika Ukrainy*, no. 6, pp. 42-53.
5. Ministerstvo finansiv Ukrainy (1999), *Dokhid* [Income], PSBO 15, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (access date May 26, 2016).
6. Zhikaliak, N.V. (2013), "The rent in the mining industry: the types and causes of education", *Ekonomicheskii vestnik Donbassa*, no. 3 (volume 33), pp. 180-185.
7. Verkhovna Rada Ukrainy (2001), *Zemelnyi kodeks Ukrainy* [Land Code of Ukraine], Zakon Ukrainy dated 25.10.2001 no. 2768-III, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (access date May 26, 2016).
8. Kolesnik, M. (2003), "Current status and prospects of the rental tax in Russia", *Voprosy ekonomiki*, no. 6, pp. 78-87.
9. Mishchenko, V. (2004), "Mining rent and payments for mineral wealth", *Heoloh Ukrainy*, no. 4, pp. 28-34.
10. Oliinyk, Ya.B. (2011), "Economic-geographical analysis of the principles of subsoil use in Ukraine", available at: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2F> (access date May 26, 2016).
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2010), *Podatkovi kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine], dated 02.12.2010 no. 2755-VI, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (access date May 26, 2016).
12. Kabinet Ministriv Ukrainy (1995), *Polozhennia pro poriadok nadannia hirnychkykh vidvodiv* [Regulation on the procedure for granting mining allotment], dated 27.01.1995 no. 59, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/59-95-p> (access date May 26, 2016).
13. Kabinet Ministriv Ukrainy (2011), *Poriadok nadannia spetsialnykh dozvoliv na korystuvannia nadramy* [The order of granting special permits for subsoil use], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy dated 30.05.2011 no. 615, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF> (access date May 26, 2016).
14. Verkhovna Rada Ukrainy (1994), *Pro nadra* [On Subsoil], Kodeks Ukrainy dated 27.07.1994 no. 133/94-BP, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80> (access date May 26, 2016).
15. Razovskiy, Yu.V. (1995), "Mining and other types of annuities (classification)", *Gornyy informatsionno-analiticheskii biulleten : [nauchno-tekhnicheskii zhurnal]*, no. 2, pp. 115-119.
16. Reshetilova, T.B. (1998), "Mining rent in the mechanism of management corporations (for example, the coal industry)", Thesis abstract of Doct. Sc. (Econ.), 08.07.01, Donetsk, Ukraine, 32 p.
17. Otto, J.M. (2000), Mining Taxation in Developing Countries, UNCTAD, November, 19 p.

Осадча Т.С. ГІРНИЧА РЕНТА: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ПРОЯВ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Мета – сформулювати сутність гірничої ренти, встановити порядок її формування та інформаційного забезпечення процесу управління вказаним видом ренти.

Методика дослідження. Теоретичну та методологічну основу проведення досліджень склали нормативні акти, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених щодо економіко-правових відносин у сфері надрокористування. З метою забезпечення достовірності та обґрунтованості одержаних результатів дослідження, для вирішення поставлених завдань використовувались такі методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, ідеалізація та узагальнення - для розвитку положень теорії та методології бухгалтерського обліку ренти; бібліографічний і бібліометричний аналіз - для виявлення тенденцій розвитку економіко-правових відносин у сфері надрокористування; порівняльно-правовий метод - для дослідження законодавства у сфері регулювання надрокористування; математико-статистичні методи - для опису результатів дослідження щодо оцінки гірничої ренти.

Результати. У статті досліджено сутність та методику формування гірничої ренти суб'єкта господарювання з метою управління нею. Виявлено сутність ренти як об'єкта бухгалтерського обліку, запропоновано методику її оцінки та відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Розроблено ряд первинних документів та форм

внутрішньої звітності для формування інформації про гірничу ренту на запити управлінського персоналу. Здійснено огляд напрямів розподілу гірничої ренти.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо облікового відображення формування гірничої ренти суб'єкта господарювання в частині оцінки, відображення на рахунках бухгалтерського обліку, запропонованих форм первинних документів, що дозволило формувати інформацію з метою управління гірничою рентою.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що отримані результати дослідження спрямовані на удосконалення бухгалтерського обліку як інформаційного джерела менеджменту підприємства та можуть бути використані Методологічною радою з бухгалтерського обліку, а також підприємствами.

Ключові слова: рента, гірничая рента, рентний дохід, бухгалтерський облік ренти, природна рента.

Osadcha T.S. MINING RENT: PECULIARITIES OF FORMATION AND MANIFESTATION IN ACCOUNTING

Purpose - to formulate the nature of mining rent, set the order of its formation and information support of the management of the specified type of rent.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of research made regulations, scientific works of domestic and foreign scholars on economic and legal relations in the sphere of subsoil use. To ensure the authenticity and validity of the results of research to achieve the objectives following methods were used: analysis, synthesis, induction, deduction, abstraction, idealization and generalization - for the development of the theory and methodology of accounting rent; bibliographic and bibliometric analysis – for the identification of trends of economic and legal relations in the sphere of subsoil use; comparative legal method - for study legislation regulating subsoil; mathematical and statistical methods - for describe the results of the study on the assessment of mining rent.

Findings. In the article the essence and method of formation of mining rent entity to manage it. The essence of rent as an object of accounting, the method of evaluation and reflection on accounts. A number of primary documents and forms to create internal reporting of information on mining rent requests management personnel. Done overview of areas of distribution of mining rent.

Originality of research results is a substantiation of theoretical principles and practical recommendations for your display formation of mining rent entity in the evaluation, reflection on accounts proposed forms of primary documents, allowing form data to control mining rent.

Practical value of the study results is that the results of research aimed at improving accounting as information source management company and can be used Methodological Council for Accounting and businesses.

Key words: rent, mining rent, rental income, accounting for rent, natural rent.

Осадчая Т.С. ГОРНАЯ РЕНТА: ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И ПРОЯВЛЕНИЕ В БУХГАЛТЕРСКОМ УЧЕТЕ

Цель - сформулировать сущность горной ренты, установить порядок ее формирования и информационного обеспечения процесса управления указанным видом ренты.

Методика исследования. Теоретическую и методологическую основу проведения исследований составили нормативные акты, научные труды отечественных и зарубежных ученых относительно экономико-правовых отношений в сфере недропользования. В целях обеспечения достоверности и обоснованности полученных результатов исследования, для решения поставленных задач использовались следующие методы: анализ, синтез, индукция, дедукция, абстрагирование, идеализация и обобщение – для развития положений теории и методологии бухгалтерского учета ренты; библиографический и библиометрический анализ – для выявления тенденций развития экономико-правовых отношений в сфере недропользования; сравнительно-правовой метод – для исследования законодательства в области регулирования недропользования; математико-статистические методы – для описания результатов исследования по оценке горной ренты.

Результаты. В статье исследована сущность и методика формирования горной ренты предприятия с целью управления ею. Выявлена сущность ренты как объекта бухгалтерского учета, предложена методика ее оценки и отражения на счетах бухгалтерского учета. Разработан ряд первичных документов и форм внутренней отчетности для формирования информации о горной ренте для удовлетворения запросов управленческого персонала. Осуществлен обзор направлений распределения горной ренты.

Научная новизна исследования заключается в обосновании теоретических основ и практических рекомендаций по учету отображения формирования горной ренты предприятия в части оценки, отражения на счетах бухгалтерского учета, предложенных форм первичных документов, что позволило формировать информации с целью управления горной рентой.

Практическая значимость результатов исследования заключается в том, что полученные результаты исследования направлены на совершенствование бухгалтерского учета как информационного источника менеджмента предприятия и могут быть использованы Методологическим советом по бухгалтерскому учету, а также предприятиями.

Ключевые слова: рента, горная рента, рента доход, бухгалтерский учет ренты, природная рента.